

Mer än bara läxor

En utvärdering av läxhjälp på tio skolor

Skolverket

Mer än bara läxor

En utvärdering av
läxhjälp på tio skolor

ISBN 978-91-7559-110-0

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå

Omslagsbild: Elisabeth Törner

Tryck: Danagård LITHO

Upplaga: 5 100

Stockholm 2014

Förord

I den här rapporten redovisas en utvärdering av olika typer av läxhjälpssamhet på tio skolor som har ingått i Skolverkets projektHandledning för lärande.

2012 gav regeringen Skolverket i uppdrag att under tre år stödja tio grundskolor i utanförskapsområden. Syftet med uppdraget är att utveckla metoder som är vetenskapligt grundade och verkningsfulla för att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling och höja kunskapsresultaten. De skolor som valdes ut ligger i stadsdelar som ingår i regeringens arbete med urban utveckling, har låga kunskapsresultat och en negativ kunskapsutveckling över tid. Samma skolor deltar under hela den period som satsningen pågår.

Rapporten omfattar tio skolor som sinsemellan är relativt lika, avseende elevernas socioekonomiska bakgrund och kunskapsresultat. Vår förhoppning är ändå att lärare, skolledare och huvudmän kan ha nytta av denna rapport i sitt arbete. Rapporten kan användas som ett stöd i det systematiska kvalitetsarbetet kring utveckling av läxhjälpssamhet.

Utvärderingen har genomförts av Elin Törner på Spira utvärdering på uppdrag av Skolverket.

Kjell Hedwall
Avdelningschef

Anna Österlund
Undervisningsråd

Innehåll

Sammanfattning	8
Inledning	12
Utvärdering av läxhjälp på tio skolor	12
Ett explorativt och kvalitativt angreppssätt	12
Frågeställningar	13
Genomförande	13
Rapportens disposition	14
Beskrivning av läxhjälpens verksamheten	16
Mer än hjälp med läxor	16
Begränsad styrning och medvetenhet	16
Tre delsyften	17
Tre övergripande former av läxhjälp	19
Variation i organiseringen	20
Verksamhet utanför ordinarie skoltid	22
Samlade iakttagelser	22
Läxhjälpens genomslag	26
Begränsat antal deltagande elever med blandade kunskapsresultat	26
Utveckling hos elever som deltar kontinuerligt	29
Praktiska förutsättningar för studier	30
Stöd i det löpande skolarbetet	31
Stärkt förmåga till långsiktigt ansvarstagande	33
Läxhjälpens bidrag till utvecklade arbetssätt	35
Samlade iakttagelser	36
Läxhjälpens roll i skolan	40
Komplement eller ersättning till den ordinarie verksamheten?	40
Möjligheter och risker	42
Olika perspektiv	43
Annan verksamhet	44
Samlade iakttagelser	44
Läxhjälp framöver	48
Utgångspunkter	48
Behov av ytterligare kunskap	52

Sammanfattning

Sammanfattning

Spira utvärdering har, på uppdrag av Skolverkets projektHandledning för lärande, genomfört en utvärdering av läxhjälsverksamhet på de tio skolor som deltar i projektet. Dessa skolor ligger alla i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar och lägre kunskapsresultat än genomsnittet. Den verksamhet som utvärderingen behandlar drivs utan stöd från Skolverket. Syftet med utvärderingen är att ge myndigheten underlag för framtida stödinsatser och kunskapspridning.

Läxhjälp kan bidra till tydlig utveckling hos elever som deltar kontinuerligt

Utvärderingen visar att läxhjälp på olika sätt och i olika utsträckning kan bidra till elevernas kunskapsutveckling. I vissa fall kan läxhjälp till exempel ge förbättrade praktiska förutsättningar för studier genom att erbjuda en god studiemiljö. Därutöver framkommer i utvärderingen att läxhjälp, för vissa elever, kan bidra till såväl ökade ämneskunskaper som ett ökat självförtroende och motivation. Läxhjälp kan således under rätt förutsättningar bidra till elevernas kunskapsutveckling, även om det inte är möjligt att med utvärderingens kvalitativa ansats utläsa hur vanligt förekommande dessa resultat är.

Relativt få deltagande elever – med blandade kunskapsresultat

Utvärderingen visar att antalet deltagande elever varierar stort mellan de studerade läxhjälsverksamheterna, och att vissa verksamheter endast omfattar ett fåtal elever. Därmed begränsas det samlade genomslaget av läxhjälp. De elever som deltar har blandade kunskapsresultat. Läxhjälp på de studerade skolorna når i regel inte de elever som står allra längst ifrån ett godkänt betyg, men många av de elever som deltar har stora stödbehov och svårigheter att nå godkända betyg. Detta bör ses mot bakgrund av att skolorna som ingår i studien har en stor andel elever som inte uppfyller kunskapskraven i alla ämnen.

En bred verksamhet med begränsad styrning

På de studerade skolorna finns läxhjäls verksamhet med en rad olika syften och inriktningar. Läxhjälp kan vara allt från en lugn plats för studier till en mer omfattande stödverksamhet där eleverna får hjälp att klara av skolarbetet, lär sig studieteknik och skapar viktiga relationer. Ofta är hjälp med konkreta hemläxor bara en del i en bredare verksamhet. Läxhjälp kan bedrivas av en extern organisation eller av skolan själv, ibland med behöriga lärare. På de studerade skolorna finns sällan en med eten styrning av läxhjälp, vilket sannolikt har att göra med att läxhjälp ligger utanför skolans kärnuppdrag.

Individuellt stöd och elevernas självbestämmande viktiga framgångsfaktorer

En rad faktorer framstår i utvärderingen som centrala för att läxhjälpen ska kunna bidra till elevernas utveckling. Att eleverna ges individuellt stöd i sin egen takt framstår som den mest centrala framgångsfaktorn och är ofta anledningen till att eleverna går till läxhjälpen. När eleverna valt att frivilligt delta i läxhjälpen och styr över innehållet visar utvärderingen tendenser att det kan bidra till ökad egenmakt. En läxhjälsledare som stöttar och ställer krav framstår också som en viktig framgångsfaktor.

Läxhjälpens roll i skolan är i vissa fall problematisk

Läxhjälpens roll i skolan är allt annat än självklar. Verksamheten är en hybrid som inte kan placeras helt och hållet inom skolverksamhetens ramar, men inte heller helt står utanför. Läxhjälpens friare ramar medför möjligheter, såsom ett stort elevinflytande, men också risker, såsom att alla elever inte får tillgång till verksamheten. Generellt kan sägas att ju mer ambitiös läxhjälpen är, desto mer tangerar läxhjälpen den ordinarie verksamheten. Detta ökar i sin tur otydligheten i läxhjälpens funktion. Det uppstår en risk för att läxhjälpen i praktiken uppfyller funktioner som skolan borde klara av inom ordinarie ramar, vilket är problematiskt i och med att inte alla elever har möjlighet att delta i läxhjälpen. Vid utformning av läxhjälp är det enligt min bedömning därför viktigt att läxhjälpens verksamhet inkluderas i styrningen av skolan som helhet och i det systematiska kvalitetsarbetet.

Inledning

Inledning

I den här rapporten redovisas Spira utvärderings (Spiras) utvärdering av läxhjälpverksamhet på tio skolor. Utvärderingen har genomförts på uppdrag av Skolverkets projekt Handledning för lärande.

Utvärdering av läxhjälp på tio skolor

Utvärderingen behandlar läxhjälpverksamhet på de tio skolor som deltar i projektet. Dessa skolor ligger alla i områden med sämre socioekonomiska förutsättningar och lägre kunskapsresultat än genomsnittet. De studerade verksamheterna bedrivs utan stöd från Skolverket. Avsikten är att ge Skolverket underlag för att anpassa framtida stöd till skolorna inom projektet. Därutöver ska utvärderingen vara underlag för det fortsatta arbetet med att sprida kunskap om verkningfulla sätt att bedriva läxhjälp. Utvärderingen initierades eftersom det saknas samlad kunskap om läxhjälps framgångsfaktorer och om vilka effekter läxhjälpen har på elevernas lärande.

Ett explorativt och kvalitativt angreppssätt

Det finns inte någon allmänt accepterad definition av vad läxhjälp är och inte heller anges i Skolverkets projektdirektiv hur läxhjälp bör definieras. Därför har det inte varit meningsfullt att i utvärderingen på förhand definiera verksamheten. Den aktuella utvärderingen har istället närmat sig läxhjälpverksamheten explorativt för att kartlägga de olika former av läxhjälp och närliggande verksamheter som förekommer på skolorna.

Utvärderingen har ett kvalitativt angreppssätt, vilket innebär att fokus ligger på att beskriva och förstå den studerade verksamheten snarare än att dra generaliserbara slutsatser kring resultat och effekt. Därför behandlas läxhjälps resultat genom en diskussion kring vilken typ av resultat som kan uppstå genom vilka insatser snarare än hur omfattande resultaten är.

Någon generell kartläggning av läxhjälp har inte gjorts, vilket innebär att det på andra skolor kan finnas fler typer av läxhjälp samt andra resultat och framgångsfaktorer. De studerade skolorna har specifika förutsättningar i och med att de alla ligger i socioekonomiskt utsatta områden och uppvisar förhållandevis låga kunskapsresultat. Potentiellt kan dessa förutsättningar ha betydelse för läxhjälps utformning och genomslag. Det är därför vanskligt att direkt överföra utvärderingens slutsatser till skolor med andra förutsättningar. Utvärderingen omfattar, precis som projektet, årskurserna 6–9.

Frågeställningar

Då den befintliga kunskapen om hur läxhjälp bedrivs är begränsad, inleddes utvärderingen med en beskrivande del där läxhjälps olika syften och former

kartlades. Vidare studerades de processer och resultat som uppstår till följd av läxhjälp. I utvärderingen undersöktes också vilka faktorer som är viktiga för en framgångsrik läxhjälp. Någon mätning av läxhjälps effekter inkluderas inte i den aktuella utvärderingen. Sammanfattningsvis har utvärderingen omfattat följande frågeområden.

1. Hur är läxhjälp avsedd att fungera?

- Vilka syften har läxhjälp?
- Hur utformas insatserna konkret?

2. Vilka processer uppstår som följd av insatserna?

- Vad kännetecknar de elever som deltar i läxhjälp?
- På vilket sätt, om något, kan läxhjälp bidra till elevernas utveckling?
- Finns indikationer på att läxhjälp får bieffekter?
- Vilka faktorer påverkar läxhjälps genomslag?

Utifrån dessa frågeställningar förs också ett resonemang kring läxhjälps roll i skolan, i relation till den ordinarie verksamheten.

Genomförande

Utvärderingen genomfördes under augusti 2013 – mars 2014. Arbetet inleddes med en beskrivande *förstudie* av läxhjälpsverksamheten på de tio skolorna i projektet. Syftet med förstudien var att kartlägga läxhjälps syfte och konkreta utformning (frågeområde 1 ovan). Under förstudien studerades intervjureferat från Skolverkets tidigare intervjuer med skolorna och läxhjälpsarrangörer samt övrig relevant dokumentation från skolorna och Skolverket. Därutöver genomfördes intervjuer med rektorerna, eller av rektor utsedda personer, på de tio skolorna. Intervjuerna var till största del informativa, vilket innebar att verksamhetens styrning och organisering, innehåll och genomförande, resultat och effekter samt deltagande elever beskrevs. Rektorerna fick själva avgöra vilken verksamhet som passade in under beteckningen läxhjälp. Därutöver fick de frågan om annan verksamhet som erbjuds eleverna efter skoltid. Rektorerna fick också möjlighet att lyfta fram centrala utmaningar och framgångsfaktorer i arbetet med läxhjälp.

Utifrån förstudiens resultat valdes fem av skolorna ut för *skolbesök* med syfte att belysa de processer som uppstår till följd av läxhjälp (frågeområde 2 ovan). De fem skolorna valdes ut för att få en spridning mellan olika former av verksamhet. En förutsättning för att ett skolbesök skulle genomföras var att verksamheten inte skulle vara nystartad (dvs. ny för höstterminen 2013).

För att underlätta jämförelser mellan olika former för läxhjälp i samma sammanhang valdes i största möjliga mån skolor som hade flera olika former av läxhjälp. Sammanlagt har nio olika verksamheter på fem skolor omfattats av skolbesöken. Då ambitionen var att få en spridning mellan olika typer av verksamheter inkluderades bland dessa nio en verksamhet som under utvärderingen kom att kategoriseras som annan verksamhet efter skoltid snarare än läxhjälp.¹ Under skolbesöken genomfördes deltagande observation vid genomförandet av läxhjälpen samt intervjuer med lärare, rektorer, läxhjälsarrangörer och elever som deltagit i läxhjälpen respektive inte deltagit.² Vid skolbesöken låg fokus på att identifiera framgångsfaktorer och hinder i verksamheten samt att utifrån olika perspektiv belysa läxhjälpens genomslag. De erfarenheter och lärdomar som redovisas nedan grundar sig således på en triangulering, det vill säga att olika källor och perspektiv har använts för att belysa en och samma frågeställning.

Rapportens disposition

I nästkommande kapitel beskrivs den läxhjälp som förekommer på de studerade skolorna. Olika syften och upplägg redovisas. Därefter, i kapitel 3, redovisas utvärderingens slutsatser kring läxhjälpens resultat och de faktorer som påverkar resultaten. I kapitel 4 sätts läxhjälpen i en kontext. En diskussion förs kring läxhjälpens roll i skolan. Slutligen, i kapitel 5, samlas de viktigaste lärdomarna i form av rekommendationer för utformning av läxhjälp och förslag ges till ytterligare undersökningar om läxhjälp.

---

¹ Denna verksamhet heter fördjupningsstudios och innebär att eleverna erbjuds fördjupning inom ett ämne. Verksamheten innefattar ingen läxläsning och behandlar inte de aktuella momenten i elevernas ordinarie undervisning.

² På två av de nio verksamheterna kunde, av praktiska orsaker, ingen deltagande observation genomföras.

Beskrivning av läxhjälpverksamheten

Beskrivning av läxhjälsverksamheten

I det här kapitlet närmar vi oss frågan om vad läxhjälp konkret kan vara. Några enhetliga och allmänt accepterade ramar för verksamheten finns inte. Stället ges en beskrivning av den läxhjälsverksamhet som finns på de tio studerade skolorna. Kapitlet inleds med ett resonemang kring begreppet läxhjälp och läxor. Därefter beskrivs verksamheten med avseende på styrning, syften och organisering. Annan närliggande verksamhet beskrivs också. Avslutningsvis sammanfattas iakttagelserna kring läxhjälps utformning.

Mer än hjälp med läxor

Begreppet läxhjälp antyder att verksamheten handlar om hjälp med läxor. Utvärderingen visar dock att namnet läxhjälp ger dålig ledning om vad verksamheten innebär. Det finns ingen tydlig och allmänt accepterad förståelse för vad en läxa är. Detta märks i utvärderingen där det framkommer att användningen av läxor varierar mellan såväl skolor som mellan lärare. Medan vissa menar att en läxa är en bestämd uppgift som ser likadan ut för alla elever i en klass beskriver andra att läxorna består i att ”arbeta ikapp” i något ämne. Hur läxor ska användas är inte heller reglerat i lagstiftningen. Därutöver har eleverna andra uppgifter som tangerar läxor, såsom att plugga inför prov eller förbereda muntliga presentationer och liknande. Läxhjälp, så som den bedrivs på de skolor som ingår i utvärderingen, behandlar alla ovan beskrivna former av uppgifter som genomförs efter skoltid. Dessutom är läxhjälpen i vissa fall ännu bredare, då verksamheten i vissa fall syftar till att hjälpa eleverna att ta ansvar för sin kunskapsutveckling i stort, vilket bland annat kan inkludera uppgifter som ligger utanför ordinarie kursinnehåll. Gemensamt för de verksamheter som går under benämningen läxhjälp är att de syftar till att ge eleverna förutsättningar och stöd i att ta eget ansvar för sina studier. Att begreppet läxhjälp inte ger rätt bild av den verksamhet som bedrivs syns också då flera skolor har helt andra benämningar på verksamheten, såsom studiestöd eller öppen skola.

I den här rapporten används trots detta även fortsättningsvis benämningen läxhjälp. Detta då läxhjälp som begrepp har större spridning än andra benämningar och är det begrepp som används i regeringsuppdraget för projektet Handledning för lärande.

Begränsad styrning och medvetenhet

Läxhjälpen erbjuder eleverna utöver den lagstadgade rätten till utbildning. Att läxhjälpen på så sätt inte ingår i skolans kärnverksamhet märks på de studerade skolorna. Rektorer beskriver hur läxhjälpen visserligen är viktig, men att de prioriterar den ordinarie verksamheten i första hand. Med något undantag styrs därför läxhjälps utformning av enskilda lärares initiativ, ideella organi-

sationers erbjudande eller planeringsmässiga förutsättningar, vilket innebär att de lärare som har tid över får arbeta med läxhjälpen. På de studerade skolorna tenderar läxhjälpen med andra ord att utformas utifrån rådande omständigheter snarare än en medveten styrning och planering utifrån läxhjälpens syfte.

” Jag har inte varit på skolan så länge. Läxhjälpen bara funkar så jag har inte hunnit gå närmare in i det.
Rektor

På en av skolorna i studien har man istället för läxhjälp valt en modell där det extra stödet medvetet lämnas utan styrning. Alla lärare avsätter där två timmar per vecka för extra stöd, bland annat läxhjälp. Hur denna tid används avgörs sedan löpande i arbetslagen vartefter behov uppstår.

Det övergripande syftet med läxhjälpen är i regel att höja elevernas kunskapsresultat. På vilket sätt läxhjälpen ska bidra till ökade kunskapsresultat och hur läxhjälpen förhåller sig till övrig verksamhet är däremot ofta uttalat och underförstått på skolorna i studien. För den verksamhet som bedrivs av skolorna själva finns arken specifika mål för verksamheten eller någon systematisk uppföljning av läxhjälpens resultat. Däremot följer Stiftelsen läxhjälpen, som är en av organisationerna som bedriver verksamhet på skolorna, upp elevernas resultat i form av betyg, och elevernas synpunkter samlas in genom en enkät. Eleverna som ingår i denna verksamhet upprättar tillsammans med läxhjälpseleddarna också mål för sin utveckling, ofta i form av önskade resultat och betyg.

Tre delsyften

Trots att läxhjälpen i regel inte har ett uttalat syfte på skolorna så framkommer vid intervjuer en rad olika syften och funktioner. För att underlätta förståelsen av läxhjälpverksamheten har en kategorisering av den studerade läxhjälpverksamhetens olika syften utvecklats under utvärderingen. Dessa funktioner har blivit synliga i de studerade verksamheterna, även om de inte alltid varit uttalade syften.

Det första syftet är att *ge eleverna praktiska förutsättningar för studier*. Rektorer och lärare beskriver under utvärderingen att många elever på deras skolor bor trångt och saknar en lugn plats för studier. Om eleverna inte har tillgång till en god studiemiljö är det svårt att nå goda kunskapsresultat. Detta syfte är därför grundläggande, och finns med i all studerad läxhjälpverksamhet. Målgruppen enligt detta syfte är i första hand elever som inte har en god studiemiljö hemma.

Nästa steg är att läxhjälpen också ska *ge eleverna stöd i det löpande skolarbetet*. Eleverna ska få hjälp av läxhjälpen att klara av sina läxor, inlämningsuppgifter och prov samt att ta igen sådant de missat i den ordinarie undervisning-

en. En vanlig beskrivning är att verksamheten ska ge stöd till elever som inte får någon hjälp med läxor i hemmet.³ Andra betonar att läxhjälpen ska vara en möjlighet till extra stöd för elever som inte riktigt hänger med i skolarbetet. En vanlig beskrivning är att läxhjälpen är en del i skolans kompensatoriska arbete med att väga upp elevers olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. För att detta syfte ska uppnås krävs, utöver en god studiemiljö, att eleverna får hjälp med de uppgifter de själva inte klarar av. Målgruppen här är elever som behöver extra hjälp för att klara av skolarbetet, utöver det stöd som elever får under skoldagen och hemifrån.

Det sista och mest ambitiösa syftet med läxhjälpen, är att *stärka elevernas förmåga att långsiktigt ta ansvar för sin kunskapsutveckling*. Eleverna ska här rustas för att i framtiden klara sina studier även utan stöd från läxhjälpen. För att detta syfte ska uppnås måste verksamheten för det första uppfylla de två tidigare syftena, en god studiemiljö och hjälp med uppgifter i det löpande skolarbetet. Därutöver behöver läxhjälpen stärka elevernas drivkraft, framtidstro och motivation. Goda relationer och förebilder kan vara viktiga verktyg för att stärka självförtroende och vilja. I syfte att stimulera till fortsatt utveckling kan läxhjälpen i vissa fall också innebära att ambitiösa elever får arbeta med extrauppgifter och fördjupningar. För att eleverna ska kunna ta ansvar för sin kunskapsutveckling behöver de också utveckla förmågan att lära sig själv. Studieteknik samt förståelse för vilka kunskaper och förmågor de behöver utveckla blir därför centralt. Målgruppen enligt det här syftet är de elever som behöver stöd för att själva kunna och våga driva sin utveckling framåt.

De tre syftena kan ses som en trappa, där det första syftet är grundnivån. Alla de studerade läxhjälpverksamheterna syftar till att ge eleverna praktiska förutsättningar för studier. De flesta verksamheter omfattar också det andra syftet, att ge stöd i det löpande skolarbetet. I vissa fall har verksamheten därutöver ambitionen att stärka elevernas förmåga till långsiktigt ansvarstagande, det tredje syftet.

Det är inte möjligt att i praktiken helt särskilja de olika delsyftena från varandra. En verksamhet har i praktiken ofta flera olika funktioner. Även om tonvikten ligger på att hjälpa elever med läxor och andra uppgifter i det löpande skolarbetet kan verksamheten också leda till att eleverna lär sig studieteknik och stärker sitt självförtroende. Likaså kan eleverna få ett visst stöd med hemuppgifter även i en verksamhet som i första hand syftar till att ge praktiska förutsättningar för studier. Det förekommer också att läxhjälpen beskrivs som ett sätt att kompensera för uteblivet stöd hemifrån medan verksamheten i

---

³ Det är också den beskrivningen av verksamheten som regeringen använder i budgetpropositionen för 2014: *Extra stöd och hjälp hemifrån bidrar till goda kunskapsresultat, men alla elever har inte tillgång till detta. Om skolan tillhandahåller läxhjälp skulle det kunna kompensera för detta (...)* (Budgetpropositionen för 2014, Prop. 2013/14:1, utgiftsområde 16, s.65).

praktiken innebär att elever får stöd att förstå och ta igen sådant de inte kunnat tillgodogöra sig i den ordinarie undervisningen.

Utöver dessa syften med koppling till elevernas kunskapsutveckling beskriver vissa lärare och rektorer att läxhjälpen också kan syfta till att helt enkelt ge eleverna en plats att vara på. Medan läxhjälpen för vissa elever blir ett alternativ till att vara ute på stan med kompisar innebär den för andra den enda möjligheten att få umgås med sina kompisar.

Tre övergripande former av läxhjälp

Precis som det finns en variation i läxhjälpens syfte förekommer också flera olika organisatoriska former av läxhjälp på de studerade skolorna. För att underlätta förståelsen för verksamheten har en kategorisering gjorts i tre övergripande former av läxhjälp. De tre formerna av läxhjälp är delvis helt olika typer av verksamheter, vilket visar på den bredd som ryms inom begreppet läxhjälp.

Öppen studieverkstad

Öppen studieverkstad är kanske den ”typiska” läxhjälpen som många föreställer sig när de hör ordet läxhjälp. Det är också den vanligaste formen av läxhjälp när skolorna i studien själva bedriver läxhjälpverksamheten. Den har formen av en drop-in verksamhet där alla elever i en viss årskurs eller på hela skolan är välkomna att delta när de så önskar. Verksamheten är öppen en eller flera eftermiddagar/kvällar i veckan och eleverna styr i regel själva vad de ska jobba med på läxhjälpen. Inom läxhjälpstypen öppen studieverkstad finns stora variationer. Verksamheten kan bedrivas av och på skolan eller av en extern organisation och läxhjälpsledarna kan vara lärare eller ha andra kompetenser. Likaså kan den öppna studieverkstaden fokusera på ett visst ämne eller vara öppet för alla ämnen. Medan vissa elever kommer dit för att få hjälp behöver andra bara en plats i lugn och ro för att göra sina läxor och plugga, eller få lite fritid utanför hemmet.

Kontinuerligt studiestöd

Kontinuerligt studiestöd innebär en verksamhet där samma elever får hjälp med sina studier av samma läxhjälpsledare varje gång. I den här formen av läxhjälp innebär deltagandet ett åtagande från elevens sida som gäller oavsett i vilken utsträckning de har aktuella läxor eller prov. Det innebär samtidigt att verksamheten inte är öppen för alla, utan endast för de elever som är inskrivna i verksamheten.

På de skolor som ingår i utvärderingen är det främst organisationen Stiftelsen läxhjälpen som bedriver den här typen av verksamhet. Omfattningen för Stiftelsen läxhjälpen är tre timmar två gånger i veckan för varje elevgrupp och eleverna får stöd i alla ämnen. På en av skolorna finns planer på ett liknande

upplägg för Röda korsets läxhjälp. En skola har också kontinuerligt studiestöd i ett enskilt ämne, engelska.⁴

Obligatorisk läxhjälp

En av skolorna har valt att bedriva läxhjälp under skoldagen, på elevens val. Det innebär obligatorisk närvaro för alla elever i något av ämnena matematik, engelska och svenska. Inom läxhjälpstypen obligatorisk läxhjälp kan olika inriktningar och verksamhetsformer inrymmas. På den skola som ingår i den här studien driver ämneslärare tillsammans med annan personal arbetet, och elever från årskurs 7–9 blandas. Verksamheten består antingen av läxhjälp/studiehjälp eller av lärarinitierade uppgifter som kompletterar de ordinarie uppgifterna. Det förekommer också att läxhjälp ges som utökad undervisningstid, i form av en obligatorisk läxhjälp- och omprovstimme.

Observera att kategoriseringen utgår endast från de tio skolor som ingår i studien och att ytterligare former av läxhjälp kan förekomma på andra skolor.

Variation i organiseringen

Mellan och inom de övergripande formerna av läxhjälp finns en stor variation i hur läxhjälpen organiseras. Nedan beskrivs läxhjälpen utifrån olika sätt att organisera verksamheten på de tio skolorna.

Läxhjälpen bedrivs av skolan eller av ideella organisationer

I studien förekommer både läxhjälp som bedrivs internt på skolan och i en extern organisations regi. När skolan bedriver läxhjälp finansieras verksamheten i regel inom de ordinarie ekonomiska ramarna. De externa organisationerna finansierar i huvudsak sin verksamhet själv, även om skolan ibland kan ge mindre bidrag till mellanmål eller liknande. De externa organisationer som är involverade på skolorna i studien är icke vinstdrivande organisationer, såsom Stiftelsen läxhjälpen, Drivkraft Malmö, Chalmers läxhjälp med flera. Medan Stiftelsen läxhjälpen anställer studenter för att jobba med läxhjälp är läxhjälp-ledarna hos övriga organisationer i studien ideella krafter. Det förekommer att skolans personal bedriver läxhjälpverksamhet tillsammans med representanter från en extern organisation. Det sker i dessa fall genom att studenter eller andra frivilliga kompletterar lärarstödet i skolans egen läxhjälp. Även när läxhjälpen bedrivs av en extern organisation är skolan involverad i organiseringen, exempelvis genom att tillhandahålla lokaler eller genom att välja ut elever för deltagande.

---

⁴ Denna verksamhet är dock nystartad, och inget skolbesök gjordes därför på skolan.

Läxhjälsledare med eller utan pedagogisk och ämnesmässig kompetens

Läxhjälp leds på de studerade skolorna av lärare eller av personer utan pedagogisk utbildning. En av skolorna har ett team av behöriga lärare i olika ämnen samt språkstödjare.⁵ Det förekommer också att en ensam lärare leder läxhjälp. I något fall arbetar specialpedagoger med läxhjälp. Studenter i olika högskoleutbildningar, skolbibliotekarie och assistenter är andra kompetenser som ger stöd inom läxhjälp.

Olika grader av frivillighet i deltagandet

De olika övergripande formerna av läxhjälp innebär olika grad av frivillighet i deltagandet. Från obligatorisk läxhjälp, via kontinuerligt studiestöd som ställer krav på kontinuerligt deltagande till helt frivillig drop in-verksamhet i öppen studieverkstad. På skolorna i studien förekommer också att läxhjälp skrivs in i åtgärdsprogram eller individuella utvecklingsplaner när läraren ser att eleven har behov av detta. Även om det inte heller i dessa fall är frågan om obligatoriskt deltagande så innebär det ett tryck på eleven att delta i läxhjälp.

I de flesta fall är läxhjälp öppen för alla – men undantag finns

All studerad läxhjälp, utom den verksamhet som bedrivs av Stiftelsen läxhjälp, är öppen för alla elever i de aktuella årskurserna som önskar delta. I stiftelsens verksamhet väljs särskilt elever ut som inte når målen i svenska, engelska eller matematik, men som bedöms kunna klara det med hjälp av läxhjälp. Elever som uppfyller kraven för deltagande har chans att få delta, men på de studerade skolorna finns inte plats för alla som uppfyller kraven. Om en elev inte sköter sitt åtagande och kommer med regelbundenhet kan platsen ges till en annan elev som står på kö för att få delta.

Brett innehåll i läxhjälp

På läxhjälp arbetar eleverna med läxor, inlämningsuppgifter (såsom laborationsrapporter), förbereder föredrag eller studerar inför prov. Det förekommer också att en elev får hjälp att ta igen kunskapsluckor från tidigare årskurser, exempelvis grundläggande matematik, eller att läxhjälpsläraren ger eleverna andra uppgifter än de ordinarie skoluppgifterna, i syfte att utveckla elevens kunskaper och förmågor ytterligare ett steg. På skolorna i studien förekommer ämnesspecifika läxhjälp, men i regel är verksamheten öppen för samtliga ämnen. Tendensen är att många elever behöver hjälp med matematik. Även svenska och engelska är ämnen där många elever tycks behöva stöd. Eleverna har i de flesta studerade verksamheter ett stort egenbestämmande över det som avhandlas i läxhjälp. I många fall avgör den enskilda eleven vad den behöver

---

⁵ Denna verksamhet är dock nystartad, och inget skolbesök gjordes därför på skolan.

och vill jobba vidare med, även om läxhjälsledaren eller den ordinarie läraren kan ha inflytande. Det förekommer att ordinarie lärare ger elever specifika uppgifter att göra på läxhjälpen, utöver de vanliga läxorna. Om elever missat någon lektion kan de gå på läxhjälpen för att få hjälp att ta igen det de missat. Det vanligaste är dock att varje elev själv ansvarar för att det arbete som görs på läxhjälpen är relevant för deras kunskapsutveckling.

Verksamhet utanför ordinarie skoltid

Redogörelsen ovan visar på en bredd inom de verksamheter som betecknas som läxhjälp. Då det inte finns någon enhetlig definition av verksamheten är det inte självklart var gränsen ska gå mellan läxhjälp och andra verksamheter som innebär stöd till eleverna utanför skoltid. För att få en mer fullständig bild av de verksamheter som skolorna i studien erbjuder eleverna utanför skoltid redovisas här kortfattat lovskolor, lördagsskola och fördjupningsstudios. Dessa verksamheter liknar läxhjälpen, även om de har ett delvis annat fokus.

Genom lovskolor och helgskola ges eleverna en möjlighet till extra stöd för att uppfylla kunskapskraven. Genom individuellt stöd eller stöd i grupp kan eleverna i koncentrerad form ta igen sådant de har missat under den ordinarie skolgången. Det framstår som att såväl verksamhetens syfte som innehåll liknar läxhjälp, i de fall läxhjälpen har ett bredare fokus än bara läsläsning och när elevernas deltagande är kontinuerligt. I denna utvärdering har inte lovskolor och helgskolor studerats närmare.

På en av skolorna finns en fördjupningsstudio, en frivillig verksamhet som syftar till fördjupning inom ett ämne, i det här fallet teknik. Här stimuleras och utmanas eleverna genom andra moment än de som ingår i den ordinarie undervisningen. Det handlar således inte i första hand om att stödja eleverna att uppfylla kunskapskraven, utan om att ge dem något utöver den vanliga undervisningen. Fördjupningsstudion har besökts under utvärderingen.

Samlade iakttagelser

- I beskrivningen ovan framkommer att läxhjälpverksamheten är bred och varierad. Några enhetliga och allmänt accepterade ramar för verksamheten finns inte. I utvärderingen konstateras att verksamheten är bredare än vad namnet antyder. Då den aktuella utvärderingen endast omfattar tio skolor finns dessutom med största sannolikhet en ännu större bredd i utformningen av läxhjälp på andra skolor.
- På skolorna i studien finns i låg utsträckning en medveten styrning och uppföljning av verksamheten.
- Under utvärderingen har tre delsyften med stigande ambitionsnivå identifierats för läxhjälpen på de tio skolorna. Det första steget handlar om att ge

eleverna praktiska förutsättningar för studier, det andra steget handlar om att ge eleverna stöd i det löpande skolarbetet, och det tredje steget handlar om att stärka elevernas förmåga att långsiktigt ta ansvar för sin kunskapsutveckling.

- Precis som det finns en variation i läxhjälpens syfte förekommer också flera olika organisatoriska former av läxhjälp. Läxhjälp på de tio skolorna har under utvärderingen kategoriserats i tre övergripande former av läxhjälp. Öppen studieverkstad innebär en drop in-verksamhet där elever kan delta när de så önskar. I kontinuerligt studiestöd träffas samma elever och samma läxhjälpsledare varje gång. Därutöver finns obligatorisk läxhjälp som bedrivs under skoldagen.

Läxhjälpens genomslag

Läxhjälpens genomslag

I det här kapitlet redovisas erfarenheter och lärdomar om hur de olika sätten att utforma läxhjälpen fungerar. Den första delen av kapitlet behandlar frågan om vilka elever som deltar i läxhjälpen och olika sätt att påverka elevernas deltagande. Den andra delen handlar om vilka resultat läxhjälpen leder till, samt framgångsfaktorer för att nå dessa resultat.

Begränsat antal deltagande elever med blandade kunskapsresultat

Läxhjälpens genomslag begränsas naturligt av hur många och vilka elever som deltar. På de studerade skolorna finns inga uttalade målsättningar för hur många eller vilka elever man önskar nå med läxhjälpen. Däremot beskrivs syftet ofta som kompensatoriskt, vilket innebär att verksamheten är till för elever som har förhållandevis sämre förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utifrån detta är det rimligt att anta att läxhjälpen i de flesta fall riktar sig till elever som har svårigheter i skolan snarare än elever som redan har goda skolresultat. I flera fall är målg uppen i första hand elever som inte kan få stöd hemifrån.

Varierande antal elever som deltar

Hur många elever som deltar varierar från gång till gång och mellan olika verksamheter. Medan någon skola uppger att cirka 30–50 elever deltar i genomsnitt, beskriver andra skolor att runt fem elever brukar delta. Det innebär att även om läxhjälpen är ett erbjudande som riktas till alla elever når verksamheten på vissa skolor ett mycket begränsat antal elever. När deltagandet i läxhjälpen är frivilligt från gång till gång beskriver skolorna att det finns några elever som kommer med regelbundenhet medan andra deltar vid behov. Inför större prov eller inlämningsuppgifter ökar deltagandet därför markant. I de studerade verksamheter där krav ställs på ett kontinuerligt deltagande är antalet platser också begränsat, och variationen från gång till gång är mindre. På de skolor i studien som har frivillig läxhjälp har som mest drygt 20 procent av eleverna i årskurs 7–9 deltagit med regelbundenhet i läxhjälpen.⁶ När läxhjälpen är obligatorisk är deltagandet av naturliga skäl högre, även om otillåten frånvaro kan göra att deltagandet inte är fullständigt.

Både elever med goda och med bristande kunskapsresultat deltar

Genom intervjuer och observationer framkommer att de deltagande elevernas kunskapsresultat är blandade. Utvärderingen visar på många exempel där både elever som inte uppfyller kunskapskraven och elever med goda kunskapsresultat

---

⁶ Uppgiften är ungefärligt beräknad utifrån uppgifter från rektor.

ta deltar i verksamheten. Den gemensamma nämnaren för de deltagande eleverna i studien är att de har en viss motivation till skolarbetet, eftersom de väljer att lägga sin fritid på läxhjälpen. Samtidigt menar läxhjälpsledare att även de elever som deltar i läxhjälpen i många fall behöver stärka sin motivation och drivkraft betydligt för att kunna nå goda kunskapsresultat. Sammantaget innebär det att läxhjälpen på de studerade skolorna i regel inte når de elever som står allra längst ifrån ett godkänt betyg, men att många av de elever som deltar ändå har stora behov av stöd om de ska nå godkända betyg.

” *De här eleverna får inga andra resurser. De ligger i mitten, strax nedanför mitten.*

Lärare

Därmed ligger den aktuella utvärderingen i linje med slutsatserna i den norska utvärdering av läxhjälp som genomfördes 2013 efter införandet av läxhjälp i årskurs ett till fyra i alla norska skolor.⁷ Den norska utvärderingen visade att elever med störst behov och svårigheter kan ha svårt att dra nytta av läxhjälpen. Därutöver framkom att läxhjälpen tenderade att öka skillnaderna något mellan elever med olika social bakgrund, tvärtemot ambitionen att verka socialt utjämnande. Denna aspekt har inte undersökts i föreliggande studie. Även i Sverige talar regeringen om att läxhjälp bidrar till ökad likvärdighet, genom att läxhjälpen främst anses gynna elever som riskerar att inte uppfylla kunskapskraven.⁸ Den aktuella utvärderingen ger inte stöd åt den tesen då läxhjälpen snarare tenderar att nå elever med varierande kunskapsresultat och en viss studiemotivation. På de studerade skolorna deltar visserligen många elever som saknar godkänt betyg i ett eller flera ämnen, men detta bör ses mot bakgrund av att skolorna har en stor andel elever som inte uppfyller kunskapskravet för betyget E i alla ämnen.⁹ Enligt min bedömning är det därför sannolikt att läxhjälpverksamhet på skolor med bättre genomsnittligt resultat i lägre utsträckning når elever som riskerar att inte uppfylla kunskapskraven.

Det är inte möjligt att utifrån utvärderingen dra slutsatser om de deltagande elevernas möjlighet att få hjälp och studero i hemmet. Inte heller har det varit möjligt att se något mönster vad gäller pojkars respektive flickors deltagande

---

⁷ Elisabeth Backe-Hansen, Anders Bakken, Lihong Huang. *Evaluering av leksehjelptilbudet 1.–4. trinn*. Slutrapport, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Rapport 6/2013.

⁸ Budgetpropositionen för 2014, Prop. 2013/14:1, utgiftsområde 16, s.65.

⁹ På de studerade skolorna når mindre än en fjärdedel av eleverna målen i alla ämnen vid slutet av årskurs nio. Detta kan jämföras med genomsnittet i riket, där 77 procent av eleverna når målen i alla ämnen vid slutet av årskurs nio. (Skolverkets databas SIRIS – kvalitet och resultat i skolan. Skolblad för läsåret 2012/12.)

läxhjälpen. Generellt finns en blandning, men vissa verksamheter domineras av antingen pojkar eller flickor .

En meningsfull verksamhet är grunden för deltagandet

Anledningarna till att eleverna väljer att delta i läxhjälpen är att de av olika anledningar uppfattar verksamheten som värdefull. För att eleverna ska delta krävs således i första hand en verksamhet som uppfattas som meningsfull av eleverna. Lärare och rektorer beskriver också att läxhjälpen uppfattas som en trygg plats av föräldrarna, vilket är en förutsättning för vissa elevers deltagande. Därutöver kan deltagandet påverkas av hur man arbetar för att få eleverna att delta i läxhjälpen. Några orsaker till att elever inte deltar, som framkommit i utvärderingen, är att eleverna vill göra roligare saker på sin fritid, att kompisarna inte går dit, att tiden inte passar med träning eller andra aktiviteter, att eleverna kan plugga bra och får hjälp hemma eller att de inte känner till att verksamheten är öppen för dem. Vissa av dessa anledningar kan adresseras för att underlätta elevernas deltagande. Nedan redovisas de erfarenheter som framkommit i utvärderingen kring kritiska faktorer vad gäller att få eleverna att delta i läxhjälpen.

Alla elever ska få information om att läxhjälpen är öppen för dem

Utvärderingen visar att det förekommer att elever inte känner till eller har missförstått möjligheterna att gå till läxhjälpen, exempelvis tror de att verksamheten bara är öppen för elever med icke godkända resultat trots att det är öppet för alla som önskar. En första förutsättning för elevernas deltagande är således att informationen är korrekt och spridd på skolan, gärna upprepade gånger. På många skolor uppmanar lärarna eleverna upprepade gånger att gå på läxhjälpen, vilket ger eleverna en påminnelse om att verksamheten är öppen för dem.

En personlig förfrågan kan stärka elevens vilja att delta i läxhjälpen

I läxhjälp av typen *kontinuerligt studiestöd* kan vissa elever väljas ut för deltagande. Dessa elever har resultat som behöver förbättras, och en lärare har gjort bedömningen att eleven kan klara ett godkänt betyg om hon eller han får extra stöd. Det innebär att eleven får en konkret signal om att läraren tror på henne eller honom. Detta kan enligt lärare ge eleven en extra drivkraft att delta i läxhjälpen. Det är värt att notera att endast vissa elever ges denna möjlighet, vilket samtidigt innebär att deltagandet begränsas. Uttagningen till läxhjälpen uppfattas inte heller alltid som rättvis. Vissa elever med goda resultat menar att de får signalen att det inte lönar sig att ha bra betyg, eftersom de därmed inte får de extra resurser som det innebär att gå till läxhjälpen.

Även i läxhjälp av typen *öppen studieverkstad* finns exempel på att lärare ger en-

skilda elever rekommendationen att gå till läxhjälpen. Även här tycks en personlig uppmaning i högre grad få elever med bristande resultat att gå till läxhjälpen.

En personlig relation mellan elev och läxhjälsledare stärker ett fortsatt deltagande

När en elev väl kommit till läxhjälpen vid ett första tillfälle kan en personlig relation med läxhjälsledaren vara viktig för att eleven ska fortsätta delta. På skolorna i studien finns läxhjälsledare som kontaktar eleven eller dennes föräldrar om eleven inte kommer till läxhjälpen. En sådan personlig relation betyder enligt elever och läxhjälsledare mycket för elevens deltagande. Eleven vet att läxhjälsledaren bryr sig, vilket gör det svårare att inte delta i läxhjälpen. I läxhjälp av typen *kontinuerligt studiestöd* ställs krav på kontinuerligt deltagande, ibland skriver eleverna på ett kontrakt. I dessa fall beskriver läxhjälsledarna att elevens åtagande fungerar som ett effektivt argument för att få eleverna att komma till läxhjälpen vid varje enskilt tillfälle.

Obligatorisk läxhjälp kan nå fler, men är ingen garanti för fullständigt deltagande

Att göra läxhjälpen obligatorisk är ett konkret sätt att få fler elever att delta. I utvärderingen framkommer dock att risken finns att de elever som är minst motiverade kan utebli från läxhjälpen även när den är obligatorisk. Detta då läxhjälpen, även när den är obligatorisk, har mindre tydliga ramar och krav på eleverna än den vanliga undervisningen. På den skola som i studien har obligatorisk läxhjälp får eleverna inte något specifikt betyg för elevens val (läxhjälpen)¹⁰, vilket sannolikt bidrar till att kraven uppfattas som mindre tydliga.

Utveckling hos elever som deltar kontinuerligt

I vilken utsträckning leder då läxhjälpen till utveckling för de elever som deltar? Elevernas utveckling är för det första beroende av om eleverna deltar kontinuerligt. En elev som bara deltar sporadiskt kommer endast att kunna utvecklas marginellt, av naturliga skäl. För elever som deltar kontinuerligt är utvecklingen till stor del beroende av verksamhetens utformning. Nedan redovisas de resultat som läxhjälpen, enligt de tio skolornas erfarenheter, leder till hos de deltagande eleverna. Lärdomar om hur läxhjälpen på bästa sätt kan bidra till utveckling redovisas också. Avsnittet är uppdelat i tre delar, i enlighet med de delsyften som tidigare beskrivits: att ge eleverna praktiska förutsättningar för studier, att ge stöd i det löpande arbetet samt att stärka elevernas ansvarstagande på lång sikt. Avslutningsvis visas också ett exempel på hur läxhjälpen kan få inverkan på lärares arbetsätt.

---

¹⁰ Istället ingår det i elevernas betyg i det ämne som behandlas; svenska, engelska eller matematik.

Praktiska förutsättningar för studier

På de studerade skolorna är läxhjälpens mest grundläggande funktion att erbjuda eleverna en god studiemiljö för läxläsning. När detta syfte uppfylls innebär det att praktiska hinder för studier undanröjs för vissa elever. Elever beskriver att de har svårt att koncentrera sig hemma, där familj, tv och kompisar drar i uppmärksamheten. De elever som har möjlighet att delta i läxhjälpen får med andra ord förbättrade praktiska förutsättningar att ta ansvar för sina studier. När elever deltar kontinuerligt blir därutöver en konkret följd att eleverna får en viss rutin för sina studier eftersom de har en avsatt tid när de gör sina läxor. I de fall eleverna hinner göra sina läxor på den tiden kan det också innebära en lättnad och möjlighet att släppa studierna den övriga fritiden. Elever beskriver också hur de, genom att skolan erbjuder en plats för studier, i högre grad kan samarbeta med varandra.

Resultaten förutsätter en god social och materiell studiemiljö

För att läxhjälpen ska kunna ge eleverna praktiska förutsättningar för studier krävs att eleverna erbjuds en god studiemiljö. Det handlar om att material såsom datorer och böcker finns tillgängligt, men också om att erbjuda en god stämning. När läxhjälpen fungerar väl finns en balans mellan en ordningsam och lugn miljö å ena sidan och en viss frihet å andra sidan. Det är viktigt att läxhjälpen erbjuder studiero, och att verksamheten inte i första hand blir en plats att umgås på: någon form av fritidsgård. Samtidigt beskriver lärare och elever att det är en positiv faktor när läxhjälpen blir trevligare och friare än den vanliga undervisningen. En del elever kommer till läxhjälpen för att kunna umgås med sina vänner och göra läxor tillsammans. Läxhjälpsledare beskriver att det kan vara en utmaning att skapa lugn och ro på läxhjälpen. Tydliga krav och regler beskrivs som en viktig förutsättning. Att eleverna arbetar i flera mindre rum eller på annat sätt åtskilt från varandra kan också förbättra studiemiljön för eleverna.

Läxhjälp av typen öppen studieverkstad passar bäst för att skapa praktiska förutsättningar

För en verksamhet som har som främsta syfte att ge eleverna praktiska förutsättningar för studier lämpar sig enligt min bedömning läxhjälp av typen *öppen studieverkstad* bäst. Detta eftersom *öppen studieverkstad* inte innebär något åtagande från elevens sida. Därmed kan eleven ta del av verksamheten när den så önskar, samtidigt som den kan studera hemma eller på annan plats när förutsättningar finns. Det krävs att en vuxen är närvarande som en garant för att stämningen kan erbjuda ro för studier, men vilken kompetens den personen har är mindre central i och med att eleverna förväntas sköta sina studier till största del på egen hand.

Stöd i det löpande skolarbetet

Det andra syftet som förekommer på de tio skolorna innebär att eleverna ska få stöd i det löpande skolarbetet. Eleverna ska få hjälp av läxhjälpen att klara av sina läxor, inlämningsuppgifter och prov samt att ta igen sådant de missat i den ordinarie undervisningen. För att eleverna ska klara av det löpande skolarbetet behöver de praktiska förutsättningar för studier, vilket beskrivits ovan. Därutöver krävs framför allt att eleverna utvecklar nödvändiga förmågor och ämneskunskaper.

Vid kontinuerligt deltagande kan elevernas förmågor och ämneskunskaper förbättras

På skolorna i studien finns indikationer på att läxhjälpen kan bidra till ökade kunskapsresultat för elever som deltar kontinuerligt. Både elever och lärare vittnar, i varierande omfattning, om ökade ämneskunskaper med förbättrade resultat på prov och inlämningsuppgifter. Lärare beskriver hur vissa elever, som regelbundet går på läxhjälp, kommer bättre förberedda till lektionerna och att deras kunskaper blivit mer befästa än om de inte hade gått på läxhjälpen. Vissa lärare beskriver också att läxhjälpen kan leda till förbättrad språkutveckling och ett ökat ordförråd.

Stiftelsen läxhjälpen genomför en uppföljning av elevernas resultat. I stiftelsens samlade rapport för läsåret 2012–2013 framgår att alla deltagande elever har höjt sina betyg. I snitt höjde eleverna sex stycken betyg. Flest höjningar gjordes från F till E (från underkänt till godkänt) i matematik.¹¹ Det är dock inte möjligt att utläsa i vilken utsträckning de förbättrade betygen är en följd av elevernas deltagande i läxhjälpen. Det är rimligt att anta att åtminstone vissa elever hade förbättrat sina resultat i årskurs åtta och nio även utan läxhjälpen. Resultatredovisningen, tillsammans med elevers och lärares vittnesmål i utvärderingen, tyder dock enligt min bedömning på att stiftelsens läxhjälp har bidragit till förbättrade resultat.

Eleverna utvecklas när de får individuellt stöd i lugn och ro

Den faktor som enligt utvärderingen tycks ha störst inverkan på elevernas utveckling är att läxhjälpen ger eleverna möjlighet att få stöd som utgår från deras individuella behov och önskemål. Den enkla förklaringen som många elever ger till varför de går på läxhjälp är ”Här får jag hjälp”. Mer ingående beskriver de att de får möjlighet att sitta i lugn och ro med en uppgift och få den hjälp de behöver, utan att behöva skynda vidare till nästa område eller till nästa lektion. Det handlar enligt eleverna snarare om att de får mer hjälp än att de får hjälp på ett annorlunda sätt än i den ordinarie undervisningen. Att

¹¹ Stiftelsen läxhjälpen, *Återrapport*. Alla våra läxhjälpgrupper läsåret 2012–2013.

eleverna kan få mer hjälp på läxhjälpen har, enligt utvärderingens slutsatser, att göra med två saker. För det första är det i regel färre elever per lärare/ledare på läxhjälpen än på vanliga lektioner. Det gör att läxhjälsledaren har mer tid och därmed bättre förutsättningar att ge eleverna den hjälp de behöver. För det andra är det ofta upp till eleven att bestämma vad de ska jobba med. Det finns ingen kursplan med krav på att vissa moment eller förmågor ska behandlas på läxhjälpen. Därmed kan verksamheten inriktas på de behov som finns hos eleverna utan att några nya moment behöver gås igenom.

” *De förklarar bättre här, jag frågar om jag inte förstår.
I undervisningen förklarar de inte alltid.*

Elev

Läxhjälpen blir mer effektiv om den ligger i linje med den ordinarie undervisningen

I utvärderingen framkommer att det bör finnas en öd tråd mellan läxhjälpen och den ordinarie undervisningen om läxhjälpen på bästa sätt ska kunna stödja eleven i det löpande skolarbetet. Med andra ord bör det stöd som eleverna erbjuds på läxhjälpen ligga i linje med och förstärka lärarens pedagogiska upplägg. För detta krävs att läxhjälsledarna har förståelse för vilka kunskaper och förmågor eleverna ska utveckla, samt var eleven står kunskapsmässigt. Det förekommer att varken elever eller läxhjälsledare helt har förstått syftet med hemuppgifterna. I dessa fall finns en risk att läxhjälpen ger eleverna stöd som inte är i linje med lärarens pedagogiska avsikt. Exempelvis beskriver en svensklärare en uppgift där eleverna skulle sammanfatta och reflektera kring en skönlitterär bok. Läxhjälsledarna hjälpte eleverna att formulera sig korrekt, vilket enligt läraren förde eleverna bort från det huvudsakliga syftet med uppgiften, vilket var att självständigt reflektera kring boken. I detta fall gjorde läxhjälpen enligt läraren att eleverna aldrig tog sig an uppgiften på egen hand, så som det var avsett.

För att undvika sådana situationer kan lärarna för det första sannolikt arbeta med att i högre grad tydliggöra syftet med hemuppgifterna. För det andra underlättar det om läxhjälsledaren känner till syftet med elevernas uppgifter, vilket kräver kommunikation mellan läraren och läxhjälsledaren. Detta tycks dock inte fungera på skolorna i studien. I regel saknas utarbetade rutiner för den typen av informationsöverföring. När läxhjälsledaren arbetar på skolan kan kommunikationen underlättas. Det förekommer att läxhjälsledare och ordinarie lärare arbetar i samma arbetslag, vilket möjliggör en kontinuerlig kommunikation. I andra fall sker det informellt i personalrum eller liknande när tillfälle finns. I de studerade verksamheterna där läxhjälsledaren inte arbetar på skolan uteblir den kommunikationen enligt läxhjälsledarna däremot i regel helt och hållet.

Förekommande exempel på svårigheter med att få läxhjälpen att ligga i linje med ordinarie undervisning uppstår i samband med att externa läxhjälsledare utan pedagogisk kompetens leder läxhjälpen. Bland annat mot den bakgrunden är det enligt min bedömning rimligt att anta att en behörig lärare, med dokumenterade ämneskunskaper och didaktiska kunskaper, har bättre förutsättningar att ge stöd som ligger i linje med den ordinarie lärarens avsikt.

Alla typer av läxhjälp kan passa för att stödja eleverna i det löpande skolarbetet

Alla de tre läxhjälpstyper som beskrivits i rapporten, *öppen studieverkstad*, *kontinuerligt studiestöd* och *obligatorisk läxhjälp* lämpar sig enligt min bedömning väl för att stödja eleverna i det löpande skolarbetet. Läxhjälp av typen Öppen studieverkstad lämpar sig exempelvis väl om skolan vill att alla elever ska kunna få stöd när behov uppstår. Kontinuerligt studiestöd och obligatorisk läxhjälp innebär å andra sidan ett kontinuerligt deltagande för eleverna, vilket ger bättre förutsättningar för individuellt anpassat stöd.

Stärkt förmåga till långsiktigt ansvarstagande

Det tredje syftet som förekommer på skolorna handlar om att stödja eleverna i deras långsiktiga ansvarstagande för sina studier och sin kunskapsutveckling. Eleverna ska rustas för att i framtiden klara sina studier även utan det stöd som läxhjälpen innebär. För att eleverna ska ha förutsättning att ta långsiktigt ansvar för sina studier krävs för det första att de resultat som redovisats ovan uppnås så att eleverna har praktiska förutsättningar för studier och att de har börjat utveckla sina förmågor och ämneskunskaper. Därutöver krävs att eleverna bygger upp sin motivation och sitt självförtroende samt utvecklar förmågan att lära sig själv.

Läxhjälpen kan stärka elevernas drivkraft vid kontinuerligt deltagande

I utvärderingen beskriver intervjupersoner gång på gång att de kanske viktigaste byggstenarna för att eleverna ska kunna ta eget ansvar för sina studier på längre sikt är motivation, drivkraft och självförtroende. Detta ses som förutsättningar för att våga och orka ta egna initiativ till fortsatt lärande, vilket är avgörande för om eleverna ska kunna lyckas i skolan och i framtiden. En stärkt drivkraft är vidare nära sammankopplad med förbättrade resultat och ämneskunskaper. Vissa elever berättar att de blir stärkta av att de klarar av uppgifter som de tidigare inte förstått. Lärare ger också exempel på elever som, efter att de börjat gå regelbundet på läxhjälpen, tar för sig mer på lektionerna och vågar ställa frågor. Därutöver beskriver läxhjälsledare att vissa elever har börjat fråga dem om möjliga universitetsutbildningar och yrken. På skolorna i studien finns således exempel på att läxhjälp bidrar till en tydlig utveckling av delta-

gande elevers drivkraft och självförtroende, även om dessa resultat inte gäller alla elever som deltar.

” Kan vara på dåligt humör när jag kommer, men när jag går därifrån är det alltid bra. Igår gjorde vi en lektion till idrotten. Kände oss stolta när vi lämnade in idag.
Elev

Viss påverkan på elevernas förmåga att lära sig själv

En annan viktig byggsten för att ta eget ansvar för studierna handlar om elevens studieteknik och förmåga att på egen hand kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det förekommer att lärare i utvärderingen vittnar om att deras elever genom läxhjälpen fått en förbättrad studieteknik och förståelse för hur de själva behöver lägga upp sina studier. Exempelvis beskriver lärare hur elever genom läxhjälpen har börjat förstå varför de behöver träna på ett visst moment. Dessa resultat är dock inte framträdande i utvärderingen. Genom kontinuerligt deltagande får eleverna grundläggande rutiner för sina studier, vilket är en förutsättning för att kunna lära sig på egen hand.

Frivilligheten förstärker det egna ansvarstagandet

I de flesta av de studerade skolorna är deltagandet i läxhjälpen frivilligt för eleverna. Att eleverna själva har valt att delta i läxhjälpen kan i sig bidra till att elevens självkänsla stärks. Lärare förklarar att när eleven väljer att komma till läxhjälpen innebär det ett ”bra val”, en prioritering av den egna framtiden. När de därigenom uppnår resultat blir det ett kvitto på att de har tagit ansvar för sina studier, och läxhjälpen blir ett sätt att stärka elevernas egenmakt. Lärare vittnar också om en tendens till att frivilligheten stärker arbetsmoralen hos de elever som går till läxhjälpen. Det finns ingen anledning att gå dit och sitta av tiden och därmed störa de andra, vilket kan vara fallet i en obligatorisk verksamhet. I och med att eleverna vill vara där, ökar också möjligheten att ställa krav på eleverna. När alla är där frivilligt förbättras således förutsättningarna för en god studiero.

Det frivilliga deltagandet får dock ibland konsekvensen att ett fåtal elever tar del av verksamheten. När en eller flera lära e finns tillgängliga för ett m cket litet antal elever blir kostnaden för verksamheten stor i relation till nyttan. Frivilligheten innebär också en naturlig begränsning, eller åtminstone utmaning, vad gäller att nå de elever som inte är studiemotiverade.

Handledning och personlig relation stärker eleverna

I intervjuer med såväl elever som läxhjälsledare framkommer att när läxhjälsledaren får rollen av en handledare som ser eleven genom att stötta, men

också genom att ställa krav på eleven, kan en personlig relation skapas som kan stärka elevens utveckling. Det framstår som viktigt att eleven upplever att läxhjälsledaren är där för elevens skull, för att ge det stöd som eleven behöver. För vissa elever kan läxhjälpen, och den nära relationen med en vuxen bli en viktig trygghet. Utifrån detta perspektiv blir det mindre viktigt för eleverna vem läxhjälsledaren är, om det är någon från skolan eller någon extern.

När behöriga lärare leder läxhjälpen kan dock handledningen i högre grad kopplas till kunskapskraven, vilket kan gynna elevernas förmåga att själva lägga upp sina studier. Behöriga lärare kan förklara för eleven vad som krävs för ett visst betyg, samt hjälpa eleven att själv förstå vad hon eller han behöver utveckla för att uppfylla kraven. Läxhjälsledare som inte är behöriga lärare i det aktuella ämnet beskriver hur de möjligen kan säga om det är rätt eller fel lösning, men att de inte kan avgöra vilken kvalitet lösningen håller i förhållande till kunskapskraven.

Verksamhetens kontinuitet är en förutsättning för relationsbyggande

För att läxhjälpen ska kunna innebära handledning och en personlig relation krävs att det finns en kontinuitet i verksamheten, det vill säga att samma läxhjälsledare finns där varje vecka under en längre period. När en läxhjälsledare slutar försvinner den relation som byggts upp med eleverna. Hur detta ser ut varierar mellan de studerade skolorna. Utvärderingen visar att kontinuiteten försvåras när läxhjälpen bedrivs av en extern aktör, där exempelvis studenter har rollen av läxhjälsledare. Studenter har läxhjälpen som en bisyssla och tenderar att förändra sin livssituation oftare än skolpersonalen. På de skolor där bemanningen av läxhjälpen styrs av vilka personer som har tidsmässigt utrymme finns också en förhöjd risk för bristande kontinuitet med olika läxhjälsledare över tid.

Läxhjälp av typen kontinuerligt studiestöd passar bäst för att stärka elevernas långsiktiga ansvarstagande

Läxhjälp av typen *kontinuerligt studiestöd* framstår i utvärderingen som bäst lämpad när läxhjälpen har ett långsiktigt syfte. Detta eftersom verksamheten bygger på frivillighet och erbjuder en kontinuitet och ett begränsat antal elever per läxhjälsledare. Det bör dock poängteras att detta samtidigt innebär att ett förhållandevis litet antal elever får del av det stöd som erbjuds på läxhjälpen. Även om det är möjligt att jobba för långsiktigt ansvarstagande även i *öppen studieverkstad*, så är förutsättningarna bättre när såväl elever som läxhjälsledare kan planera för en långsiktig relation. Även *obligatorisk läxhjälp* är möjligt för läxhjälp med detta syfte. Där finns en kontinuitet i verksamheten, men frivilligheten som är en del i det egna ansvarstagandet uteblir.

Utvecklade arbetssätt

Utöver den påverkan på elevernas utveckling som läxhjälpen har kan läxhjälpen leda till bieffekter. I utvärderingen framkommer att läxhjälpen, som har annorlunda förutsättningar än den ordinarie undervisningen, kan vara ett forum för lärare att utveckla sina pedagogiska metoder. Exempelvis berättar en lärare som leder läxhjälp att arbetssättet på läxhjälpen som domineras av individuellt stöd har fått honom att än mer än innan inse vikten av dialog med eleverna. Utifrån arbetet på läxhjälpen har han utvecklat arbetet med bedömning, så att muntliga examinationer fått större utrymme.

Samlade iakttagelser

Läxhjälpen på de studerade skolorna bidrar på olika sätt och i olika utsträckning till elevernas förutsättningar och förmåga att ta eget ansvar för sin kunskapsutveckling:

- Utvärderingen visar att läxhjälpen i regel ger praktiska förutsättningar att sköta studierna för de elever som har möjlighet att delta. Praktiska hinder för studier kan således undanröjas för elever som inte har tillgång till en god studiemiljö i hemmet. En förutsättning för detta är att läxhjälpsledarna lyckas upprätta studiero på läxhjälpen.
- När eleverna deltar kontinuerligt i en verksamhet som erbjuder individuellt stöd visar utvärderingen att läxhjälpen kan bidra till förbättrade ämneskunskaper, samt till stärkt motivation och självförtroende. I viss mån tyder utvärderingen också på att läxhjälpen bidrar till att eleverna utvecklar förmågan att lära sig själv. Utvärderingen visar således att läxhjälpen under rätt förutsättningar påtagligt kan bidra till elevers lärande och en förbättrad kunskapsutveckling, även om det inte är möjligt att med utvärderingens kvalitativa ansats utläsa hur vanligt förekommande resultaten är. Läxhjälp av typen *kontinuerligt studiestöd* tenderar att ge störst genomslag på deltagande elevers kunskapsutveckling och motivation, då kontinuiteten möjliggör en nära relation och väl anpassat individuellt stöd.

Begränsat antal elever med blandade kunskapsresultat deltar:

- Det genomsnittliga antalet elever som deltar i frivillig läxhjälp på de studerade skolorna varierar mellan 5 och 50 elever. Trots att läxhjälpen är ett erbjudande som riktas till alla elever när verksamheten på vissa skolor således ett mycket begränsat antal elever. Obligatorisk läxhjälp når av naturliga skäl fler elever.
- De elever som deltar i läxhjälpen har blandade kunskapsresultat. Läxhjälpen når i regel inte de elever som står allra längst ifrån ett godkänt betyg, men

många av de elever som deltar har stora behov av stöd om de ska klara av att nå godkända betyg. Detta bör ses mot bakgrund av att skolorna som ingår i studien har en majoritet elever som inte uppfyller kunskapskraven för betyget E i alla ämnen.

För att läxhjälpen ska kunna bidra till så stor utveckling som möjligt hos deltagande elever har ett antal framgångsfaktorer identifierats under utvärderingen. Några av dessa framgångsfaktorer, såsom frivilligheten, är specifika för läxhjälpen. Andra framgångsfaktorer kan också sägas känneteckna god undervisning generellt, såsom individuellt stöd och lärarkompetens.

- En god studiemiljö.
- Individuellt stöd.
- Läxhjälpen ligger i linje med ordinarie undervisning.
- Frivilligt deltagande.
- Handledning och personlig relation mellan elev och läxhjälpsledare.
- Behöriga lärare.
- Kontinuitet i verksamheten.

Såväl de identifierade resultaten som framgångsfaktorerna bör ses mot bakgrund av att underlaget är begränsat till tio skolor som alla ligger i socialt utsatta områden och har förhållandevis låga genomsnittliga kunskapsresultat. Med ett annat urval av skolor är det därför möjligt att en annan bild hade framträtt.

Läxhjälpens roll i skolan

Läxhjälpens roll i skolan

I rapportens tidigare kapitel har konstaterats att läxhjälpen har potential att bidra till utveckling hos eleverna, även om det samlade genomslaget framstår som relativt begränsat på grund av antalet deltagande elever. Huruvida läxhjälp är ett relevant verktyg för att bidra till elevernas kunskapsresultat avgörs dock inte endast av det samlade genomslaget, utan också av hur verksamheten förhåller sig till den ordinarie skolverksamheten. I detta kapitel förs en diskussion om läxhjälpens roll i förhållande till den ordinarie skolverksamheten.

Läxhjälp som verksamhet är en hybrid som varken kan placeras helt och hållet inom skolverksamhetens ramar, eller helt ställas utanför. Läxhjälpen kan ha olika ambitionsnivå och uppnå olika resultat. Läxhjälpens grundläggande funktion, att ge eleverna praktiska förutsättningar för studier, är tydligt avgränsad från den ordinarie verksamheten. När läxhjälpen har en högre ambitionsnivå kan mer omfattande resultat uppnås. När syftet är att hjälpa eleverna att klara av det löpande skolarbetet eller att stärka deras långsiktiga ansvarstagande tangerar samtidigt läxhjälpen den ordinarie undervisningens uppdrag, vilket medför att verksamhetens roll i skolan blir mer komplicerad.

Komplement till eller ersättning för den ordinarie verksamheten?

På de studerade skolorna beskrivs läxhjälpen konsekvent som ett komplement till den ordinarie undervisningen och de stödinsatser som ges inom de ordinarie timmarna. Rektorerne är noga med att poängtera att läxhjälpen inte får ersätta andra stödinsatser, eftersom det handlar om en frivillig verksamhet efter skoltid. Skolan ska, poängterar rektorerna, klara av sitt uppdrag under skoldagen. Då läxhjälpverksamheten i många fall har en liknande utformning och innehåll som den ordinarie undervisningen och stödfunktionerna, finns enligt min bedömning en risk för att läxhjälpen i praktiken uppfyller funktioner som skolan borde klara av inom ordinarie ramar. Detta kan vara problematiskt då det innebär att resurser läggs på verksamhet som inte alla elever har möjlighet att ta del av (i och med att verksamheten ligger utanför skoltid). En farhåga kan också vara att behovet av att utveckla den ordinarie verksamheten uppfattas som mindre, om läxhjälpen kan fylla de luckor som finns.

Läxhjälp riskerar att lägga fokus på föräldrarnas ansvar snarare än skolans

Ofta beskrivs läxhjälpen på skolorna som ett sätt att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att få hjälp med skolarbetet hemma. Det förekommer att såväl lärare och rektorer som elever själva beskriver att de inte kan få hjälp med skolarbetet hemma, vilket gör att detta framstår som relevant. När skolan lägger resurser på att kompensera för att vissa elever inte får hjälp hemifrån, signalerar det dock enligt min uppfattning att den hjälp som föräldrar eller an-

dra vuxna kan ge en elev inte är en bonus, utan något som alla elever borde ha tillgång till. Det framstår som en viktig faktor för att eleverna ska kunna klara av sina studier. Utifrån detta resonemang finns en risk att läxhjälpen förstås ker en syn på att föräldrarna har ett ansvar för att eleverna ska nå goda kunskapsresultat istället för att korrekt betona skolans ansvar. Däremot, att erbjuda en plats för studier till elever som inte har någon lugn plats att studera på hemma är inte problematiskt eftersom det handlar om att ge förutsättningar för egna studier, inte om att kompensera för stöd hemifrån.

Läxhjälp kan kompensera för undervisningens brister – men åtgärdar inte bristerna

Läxhjälpen fyller ofta funktionen av att ge elever stöd att klara det löpande skolarbetet. Eleverna beskriver att anledningen till att de tycker om läxhjälpen är att läxhjälsledarna ger dem individuell hjälp, vilket de inte får i samma utsträckning i den ordinarie verksamheten. Detta indikerar att den ordinarie verksamheten inte fullt ut lyckats ge eleverna det stöd och den stimulans som krävs för att de ska utvecklas så långt möjligt.¹² Att eleverna genom läxhjälpen får detta stöd är på individnivå mycket värdefullt. När man betraktar skolverksamheten som helhet är det emellertid inte lika självklart att läxhjälpen är en passande insats. Om problemet är att undervisningen och de ordinarie stödinsatserna inte räcker till för elevernas behov, borde inte resurserna satsas där istället för på en verksamhet som ofta är frivillig och ligger utanför skoltid?

” *Vi har inte utrymme i lärartimmar att ge extrahjälp. Vi har lagt det i klasserna istället och har små klasser och två lärare.*
Rektor

Om eleverna har luckor sedan tidigare årskurser menar jag att verksamheten kan få ett delvis annat värde. Utvärderingen visar att läxhjälpen kan fylla en viktig funktion genom att stödja elever som har fått ökad studiemotivation sent under skolgången. Elever som tidigare inte satsat på skolarbetet kan ha stora hinder att övervinna vad gäller studieteknik och förkunskaper. Att ge dem adekvat stöd kräver tid, vilket kan vara särskilt svårt att hinna med i den ordinarie skolverksamheten. Läxhjälpen kan i dessa fall fånga upp elevernas motivation och hjälpa dem att omvandla den till aktiva studier med ökade kunskapsresultat och ökat självförtroende som ett möjligt resultat.

¹² Skollagen (2001:800) 1 kap 4 §.

Möjligheter och risker

Läxhjälpen är en del av skolan som inte helt styrs av samma ramar och principer som den ordinarie verksamheten. Läxhjälpen har, till skillnad från den ordinarie verksamheten, ingen reglering som anger vad som ska göras, vem som ska leda verksamheten och vilka elever som ska delta. Det innebär för det första att eleverna i stor utsträckning kan bestämma över innehållet utan krav på att specifika moment ska ingå. För det andra behöver läxhjälsledarna inte med nödvändighet ha pedagogisk utbildning. För det tredje är läxhjälpen inte alltid öppen för samtliga elever och inte heller görs urvalet genomgående utifrån elevernas behov. Att verksamheten har friare ramar kan således innebära både möjligheter och risker.

Läxhjälpens fria utformning underlättar elevernas eget ansvarstagande

Det faktum att eleverna i många former av läxhjälp själva styr över innehållet betraktar jag främst som en möjlighet då det ligger väl i linje med skollagens skrivningar om att elever ska ges inflytande över utbildningen.¹³ Eleverna får enligt utvärderingen på så sätt ett reellt inflytande, som bland annat kan stå för det egna ansvarstagandet.

Verksamhet utan behörig personal riskerar motverka professionaliseringen av läraryrket

Att läxhjälsledaren inte behöver ha pedagogisk utbildning kan innebära en möjlighet för skolan att ge enklare stöd till en lägre kostnad. Samtidigt medför det, som utvärderingen visar, en viss risk att inläringen inte sker korrekt eller effektivt. Om skolan tar in personal utan pedagogisk utbildning för att genomföra arbete som ligger mycket nära undervisning finns då utöver enligt min uppfattning en principiell invändning. I den nationella skolpolitiken finns en tydlig strävan att stärka lärarnas professionalitet, bland annat genom införandet av lärarlegitimation. Att parallellt med detta satsa på läxhjälp där personal helt utan pedagogisk utbildning kan leda verksamheten skulle kunna motverka denna strävan.

Möjlighet att ställa krav blir positivt för elever som fungerar relativt bra

De flesta typer av läxhjälp är i regel öppna för alla elever. Då läxhjälpen inte är en lagstadgad rätt finns dock möjligheten att utestänga elever som stör andra, vilket inte är möjligt i den ordinarie undervisningen. Därmed kan incitament skapas för eleverna och det blir samtidigt lättare att skapa studiero på läxhjälpen. Samtidigt finns enligt min uppfattning risker med att utesluta elever, eftersom det kan förstärka en negativ spiral för dessa elever. När sådana krav

---

¹³ Skollagen (2001:800) 4 kap 9 §.

ställs förstärker det också tendensen att läxhjälpen i första hand når elever som fungerar relativt bra i skolan, vilket står i motsats till den kompensatoriska funktion som läxhjälpen ofta tillskrivs.

Läxhjälpen ger inte alltid eleverna lika tillgång till utbildning

I Stiftelsen läxhjälpens verksamhet erbjuds endast vissa elever att delta i läxhjälpen. Den som inte sköter sig eller inte kommer med regelbundenhet kan också utestängas från verksamheten och nästa person på tur får en plats. Det får således konsekvenser om eleverna inte tar tillvara på möjligheten, vilket potentiellt kan verka motiverande för de utvalda eleverna. Det finns dock invändningar mot att bara erbjuda vissa elever stödet. Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig, vilket bland annat innebär att alla elever ska ha lika tillgång till utbildning.¹⁴ Stiftelsen, som inte är en del av skolan och därmed har friare tyglar, utgår från andra principer. De elever som bedöms kunna dra störst nytta av läxhjälpen väljs ut¹⁵ och omfattningen avgörs av de resurser som finns tillgängliga. Rvalsprocessen präglas således inte av lika möjligheter för alla elever, vilket också elever uppfattar som orättvist.

Olika perspektiv

Huruvida läxhjälpen i första hand värderas utifrån deltagande elevers utveckling eller utifrån verksamhetens roll i skolan bör enligt min uppfattning rimligen vara beroende av vems perspektiv som styr.

För enskilda elever som tar del av läxhjälpen är det sannolikt främst intressant vilka resultat läxhjälpen kan bidra till. Möjligheten att få hjälp och en lugn studiemiljö har ett stort värde, oavsett om det sker under ordinarie skoldag eller frivilligt efter skoldagen och oavsett vem som ger hjälpen. För en rektor som brottas med utmaningen att ge alla elever det stöd och den stimulans de har rätt till är det sannolikt också attraktivt att kunna erbjuda motiverade elever en extra resurs och en lugn miljö för studier. Om det visar sig att läxhjälpen i praktiken ersätter andra stödfunktioner eller att verksamheten uppfattas som orättvis är det samtidigt problem som självklart bör tas på allvar. Från ett statligt perspektiv bör rimligen riskerna med läxhjälpen beaktas mer ingående. Utifrån ett systemperspektiv är det särskilt viktigt att säkerställa att verksamheten inte medför negativa konsekvenser för andra delar av skolverksamheten eller motverkar de generella målsättningarna i skolpolitiken.

---

¹⁴ Skollagen (2010:800) 1 kap 9 §. *Likvärdig utbildning i svensk grundskola?* Rapport 374. Skolverket, 2012.

¹⁵ Elever som inte når målen i svenska, engelska eller matematik, men som bedöms kunna klara det med hjälp av läxhjälpen väljs ut.

Annan verksamhet

En av de verksamheter som, utöver läxhjälpen, erbjuder eleverna utanför ordinarie skoltid är fördjupningsstudios. I fördjupningsstudios ligger fokus på vidareutveckling och fördjupning snarare än stöd att klara det ordinarie skolarbetet. Det innebär ett perspektiv som betonar elevernas styrkor snarare än brister, vilket enligt min bedömning i sig kan verka positivt på elevernas självbild och självförtroende. Att erbjuda eleverna extra stimulans och utmaning kan vara relevant oavsett hur den ordinarie undervisningen bedrivs. Detta gäller dock bara så länge verksamheten inte ersätter ambitionen att i undervisningen ge eleverna stimulans för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål.¹⁶ Jämfört med läxhjälpen kan inte fördjupningsstudios på samma sätt direkt stödja eleverna i de pågående studierna, något som är ett stort behov hos eleverna. Utvärderingen visar dock att fördjupningsstudios i vissa fall kan bidra till att eleverna får förbättrade ämneskunskaper och lär sig studieteknik, vilket i sin tur kan leda till att de i högre grad klarar målen och förbättrar sina resultat generellt.

Helg- och lovsolor har inte studerats närmare. I och med att de har ett liknande syfte som läxhjälpen, när denna inte är begränsad till läxor, är sannolikt möjligheterna och riskerna liknande för den typen av verksamhet.

Samlade iakttagelser

Läxhjälpens roll i skolan är allt annat än självklar. Verksamheten är en hybrid som inte kan placeras helt och hållet inom skolverksamhetens ramar, men inte heller helt står utanför. Den stora variationen som finns inom läxhjälps verksamheten innebär också att läxhjälpens förhållande till den ordinarie verksamheten varierar.

Generellt kan sägas att ju mer ambitiös läxhjälpen är, desto mer tangerar läxhjälpen den ordinarie verksamheten. Detta ökar i sin tur otydligheten i läxhjälpens roll. Att erbjuda eleverna en god studiemiljö för läxläsning är den minst ambitiösa formen av läxhjälp. Här är läxhjälpens funktion tydligt avgränsad mot den ordinarie verksamheten. Däremot när läxhjälpen ger eleverna stöd i det löpande skolarbetet och i det långsiktiga ansvarstagandet är rollen och gränserna mindre tydliga. Det uppstår en risk för att läxhjälpen i praktiken uppfyller funktioner som skolan borde klara av inom ordinarie ramar, vilket är problematiskt i och med att inte alla elever har möjlighet att delta i läxhjälpen. Ibland betonas läxhjälpens funktion som en kompensation för föräldrarnas stöd. Detta riskerar istället att lägga fokus på föräldrarnas ansvar snarare än skolans.

Att läxhjälpen som verksamhet är en hybrid märks bland annat genom att

---

¹⁶ Skollagen (2001:800) 3 kap 3 §.

verksamheten inte är reglerad såsom den ordinarie verksamheten. Vad som ska göras, vem som ska leda verksamheten och vilka elever som ska delta är friare än i den ordinarie verksamheten. Det innebär att läxhjälpens friare ramar ibland ställs mot skolans mer reglerade verksamhet. När elever väljs ut för deltagande ligger det inte alltid i linje med skolans principer om lika tillgång till utbildning. Inte heller är det i linje med strävan efter professionalisering av läraryrket när personal utan pedagogisk utbildning genomför arbete som ligger mycket nära undervisning. Att eleverna i högre grad har möjlighet att styra över sitt deltagande och över innehållet i läxhjälpen ligger däremot väl i linje med skollagens skrivningar om att elever ska ges inflytande över utbildningen.

Hur denna problematik ska värderas beror enligt min bedömning på vems perspektiv som styr. Medan en enskild elev rimligen främst bryr sig om den konkreta nyttan av verksamheten borde de aktörer som styr över skolan på systemnivå, det vill säga den statliga nivån, rimligen ta problematiken på allvar.

Läxhjälp framöver

Läxhjälp framöver

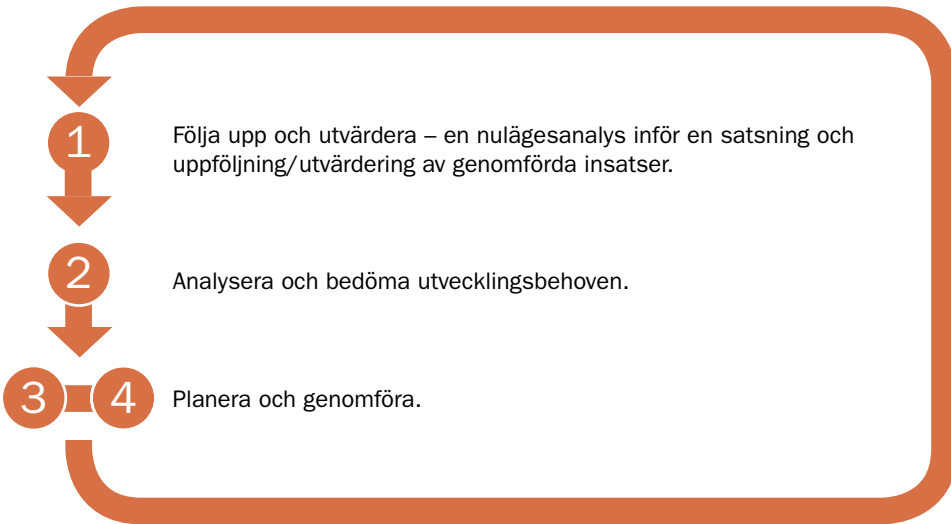
I det här kapitlet redovisas de centrala lärdomarna från utvärderingen som kan ge vägledning för läxhjälp framöver. Rapporten har visat att läxhjälp kan leda till betydande resultat hos enskilda elever. Samtidigt är genomslaget i många fall begränsat till ett relativt litet antal elever. Läxhjälpen har också i vissa fall en komplicerad roll i skolan. Ett antal generella framgångsfaktorer har identifierats i utvärderingen. Vad som i varje enskilt fall utgör en framgångsrik läxhjälp är dock i hög grad beroende av verksamhetens syfte och den omgivning som verksamheten verkar inom. I det här kapitlet redovisas därför utgångspunkter för läxhjälpsverksamhet som kan öka medvetenhet och underlätta anpassning av verksamheten till de förutsättningar som råder på en viss skola vid en viss tidpunkt. Kapitlet avslutas med tankar kring vilken ytterligare kunskap som behövs för att utveckla förståelsen av läxhjälpsverksamhetens resultat och roll i skolan.

Utgångspunkter

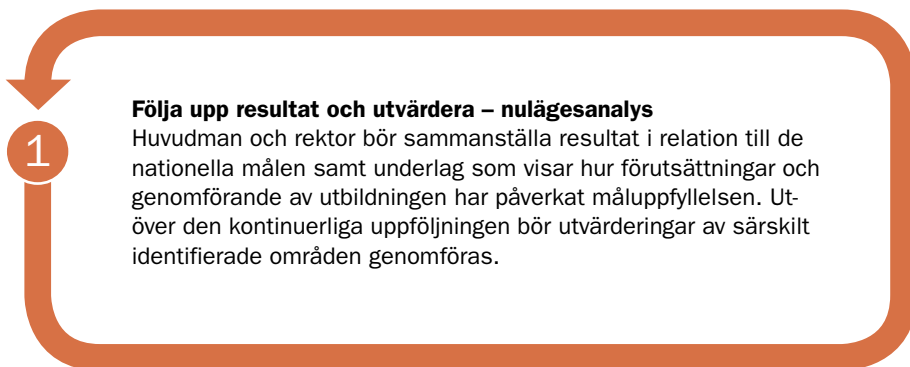
Hur kan då en skola närma sig frågan om vad som är ändamålsenlig läxhjälp i en viss situation? Ett första steg kan vara att inkludera läxhjälpen i styrningen av verksamheten som helhet. Läxhjälp är ett av många verktyg som en skola eller huvudman kan använda sig av för att möta de behov som finns i verksamheten. Genom att inkludera läxhjälpen i skolans systematiska kvalitetsarbete möjliggörs en medveten behovsanpassning av verksamheten. Det skapar också gynnsammare förutsättningar för att läxhjälpen ska få en tydlig funktion i relation till övrig verksamhet. Att inkludera utformning av läxhjälp i det systematiska kvalitetsarbetet innebär att utformningen av verksamheten bör inkludera följande steg, vilket är i enlighet med skollagen och Skolverkets Allmänna råd med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete.¹⁷

---

¹⁷ Skollagen (2010:800) 4 kap. 3–8 §§ samt *Allmänna råd med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete*, Skolverket 2012.

Med utgångspunkt i utvärderingens iakttagelser och slutsatser lyfts nedan ett antal faktorer fram som är värda att särskilt uppmärksamma i samband med att läxhjälpen inkluderas i kvalitetsarbetet. En mer ingående analys av arbetet med att inkludera läxhjälp i det systematiska kvalitetsarbetet ryms däremot inte inom den aktuella utvärderingen.

Ett underlag som beskriver skolans resultat och förutsättningar utgör en viktig utgångspunkt för utformning av läxhjälpverksamhet, precis som för övrig verksamhet. Vårt att tänka på är att analysen, för att kunna utgöra underlag för läxhjälp, bör involvera även förutsättningar för elevernas studier efter ordinarie skoldag.

A large orange rounded rectangle with a white number '2' in a circle on the left side. An arrow points from the top of the box down to the text.

2

Analysera och bedöma utvecklingsbehoven

Utifrån underlaget bör huvudman respektive rektor tillsammans med personalen analysera vad det är i verksamheten som påverkar resultaten. Utvecklingsområden bör identifieras och beslut tas om insatser som ska genomföras för att de nationella målen ska uppfyllas.

Läxhjälp kan vara en av de åtgärder som en skola vidtar för att bidra till att de nationella målen uppnås. Det räcker dock inte att konstatera att läxhjälp ska erbjudas. Eftersom läxhjälp, som utvärderingen visar, kan ha olika syften och funktioner är det också relevant att ta ställning till vilket syfte läxhjälpen ska ha samt hur läxhjälpen ska komplettera övrig verksamhet.

Beroende av vad behovsanalysen visar och vilka andra insatser som genomförs blir olika syften relevanta. Flera av de funktioner som läxhjälpen kan fylla för eleverna tangerar skolans lagstadgade uppdrag. Exempelvis har skolan i uppdrag att ge eleverna individuellt anpassat stöd i den ordinarie undervisningen samt särskilt stöd till elever som behöver detta. Läxhjälpen får inte ersätta den verksamheten. En slutsats av utvärderingen är därför att det bör vara tydligt på vilket sätt läxhjälpen kompletterar den ordinarie verksamheten. Skolan bör därför bli medveten om och förtydliga verksamhetens funktion. Det kan också vara relevant att särskilt ta vara på de möjligheter som läxhjälpens friare utformning innebär, såsom elevernas inflytande över sitt deltagande som över innehållet i läxhjälpen.

A large orange rounded rectangle with a white number '3' in a circle on the left side. An arrow points from the top of the box down to the text.

3

4

Planera och genomföra

Planeringen av verksamheten bör utgå från analysen av måluppfyllelsen och de prioriterade utvecklingsområdena och insatserna. Verksamheten ska sedan genomföras utifrån planeringen.

I ett systematiskt kvalitetsarbete bör planering och genomförande utgå från verksamhetens, i det här fallet läxhjälpens, syfte och funktion. I enlighet med utvärderingens slutsatser kan det exempelvis innebära att det är viktigare att verksamheten leds av behöriga lärare ifall läxhjälpen ska erbjuda eleverna stöd att ta långsiktigt ansvar för sin kunskapsutveckling än om verksamheten i för-

sta hand ska erbjuda eleverna en god studiemiljö. Likaså, om verksamheten har en specifik målg upp bland eleverna behöver verksamheten specifikt ad essera dessa elever, exempelvis genom en personlig förfrågan. De framgångsfaktorer som redovisas i rapporten kan vara ett underlag vid planeringen av läxhjälp-verksamheten. Att utforma en ändamålsenlig läxhjälp handlar enligt min bedömning dock snarare om medvetenhet i planeringen än om en verksamhet som uppfyller alla framgångsfaktorer. Exempelvis kan tydliga hemuppgifter och en välfungerande kommunikation mellan lärare och läxhjälpsledare delvis väga upp om läxhjälpsledarna saknar lärarkompetens.

Det finns dock vissa principer som inte bör kompromissas bort. Som beskrivits i rapporten är läxhjälps ramar friare än den ordinarie undervisningens. Det är centralt att verksamheten, även om det saknas specifik eglering, inte medför att skolans grundprinciper, såsom lika tillgång till utbildning, åsido-sätts. Om en verksamhet ställer upp kriterier för deltagande är det således centralt att urvalet av elever sker rättvist och utan godtycklighet.

1

Följa upp och utvärdera – åter till det första steget

När väl insatserna är genomförda bör resultat samt förutsättningar och verksamhetens genomförande åter följas upp. Utöver den kontinuerliga uppföljningen bör även utvärderingar avseende särskilt identifierade områden genomföras.

För att veta om läxhjälpen i praktiken fungerar som det var avsett krävs en kontinuerlig uppföljning eller utvärdering av verksamheten. Genom att följa upp läxhjälpen skapas möjlighet att göra medvetna prioriteringar inför det kommande året. Vilka elever som deltar i läxhjälpen och hur de ser på värdet av läxhjälpen är exempel på frågor som regelbundet bör följas upp. Har läxhjälpen den funktion som var avsedd? Har elevernas behov förändrats? Ju högre ambitionsnivå verksamheten har, desto större blir behoven av uppföljning och utvärdering. Om verksamheten främst ska erbjuda en plats för studier räcker enligt min bedömning sannolikt en begränsad kontinuerlig uppföljning, såsom deltagarstatistik och en terminsvis avstämning med elever och läxhjälpsledare. Däremot, om verksamheten ska stödja elevernas långsiktiga ansvarstagande, kan det vara relevant att genomföra en mer gedigen utvärdering.

Behov av ytterligare kunskap

Den genomförda utvärderingen ger en indikation på läxhjälpens utformning, resultat och roll i skolan. Urvalet av skolor och den genomförda datainsamlingen är emellertid alltför begränsad för att ge en samlad bild av hur läxhjälp fungerar. För att bredda och fördjupa kunskapen om läxhjälp ser jag det som särskilt intressant att undersöka läxhjälpsverksamhet med följande fokus.

- *Studie av läxhjälp på skolor med andra förutsättningar.* Den genomförda utvärderingen har endast inkluderat läxhjälp på skolor i socioekonomiskt utsatta områden där elevernas studieresultat ligger långt under genomsnittet i landet. Det är rimligt att anta att läxhjälpens funktion och resultat ser annorlunda ut på skolor med goda studieresultat och resursstarka föräldrar. Exempelvis ser elevernas behov sannolikt annorlunda ut, vilket bland annat kan påverka vilka elever som deltar och innehållet i läxhjälpen. En studie som inkluderar ett bredare spektrum av skolor vore därför värdefullt för att bredda bilden av läxhjälp.
- *Studie som ger möjlighet att dra generaliserbara slutsatser.* För att kunna dra slutsatser om läxhjälp generellt skulle det krävas en studie med ett kvantitativt angreppssätt. Hur omfattande är de resultat som uppnåtts och vilka elever drar i första hand nytta av verksamheten? Den nu genomförda utvärderingen skulle kunna fungera som en förstudie till en kvantitativ studie. Olika typer av resultat och förklaringsfaktorer har identifierats, vilket är en bra utgångspunkt för att en kvantitativ studie ska få en god träffsäkerhet. Den bör dock helst kompletteras med erfarenheter från andra typer av skolor, så som beskrivs i den första punkten.
- *Fördjupad studie av läxhjälpens roll i skolan.* I den genomförda utvärderingen ges indikationer på att läxhjälpen kan få en problematisk funktion i skolan. Det är inte möjligt att fastställa hur allvarliga dessa invändningar är, eftersom de i hög grad beror på hur olika principer värderas. Däremot är det möjligt att närmare undersöka hur vanligt det är att otydligheter eller motsägelser uppstår. Med hjälp av en kvantitativ studie enligt ovan som kartlägger läxhjälpen vad gäller exempelvis läxhjälpsledarnas kompetens, verksamhetens innehåll samt i vilken utsträckning urval och utslutning av elever görs, kan en analys av läxhjälpens roll i skolan bli tydligare.

I den här rapporten redovisas en utvärdering av olika typer av läxhjälpverksamhet på tio skolor som har ingått i Skolverkets projekt Handledning för lärande. Utvärderingen visar att läxhjälp på olika sätt och i olika utsträckning kan bidra till elevernas kunskapsutveckling. I vissa fall kan läxhjälp till exempel ge förbättrade praktiska förutsättningar för studier genom att erbjuda en god studiemiljö. Utvärderingen visar även att läxhjälp kan bidra till såväl ökade ämneskunskaper som stärkt självförtroende och ökad motivation hos elever.